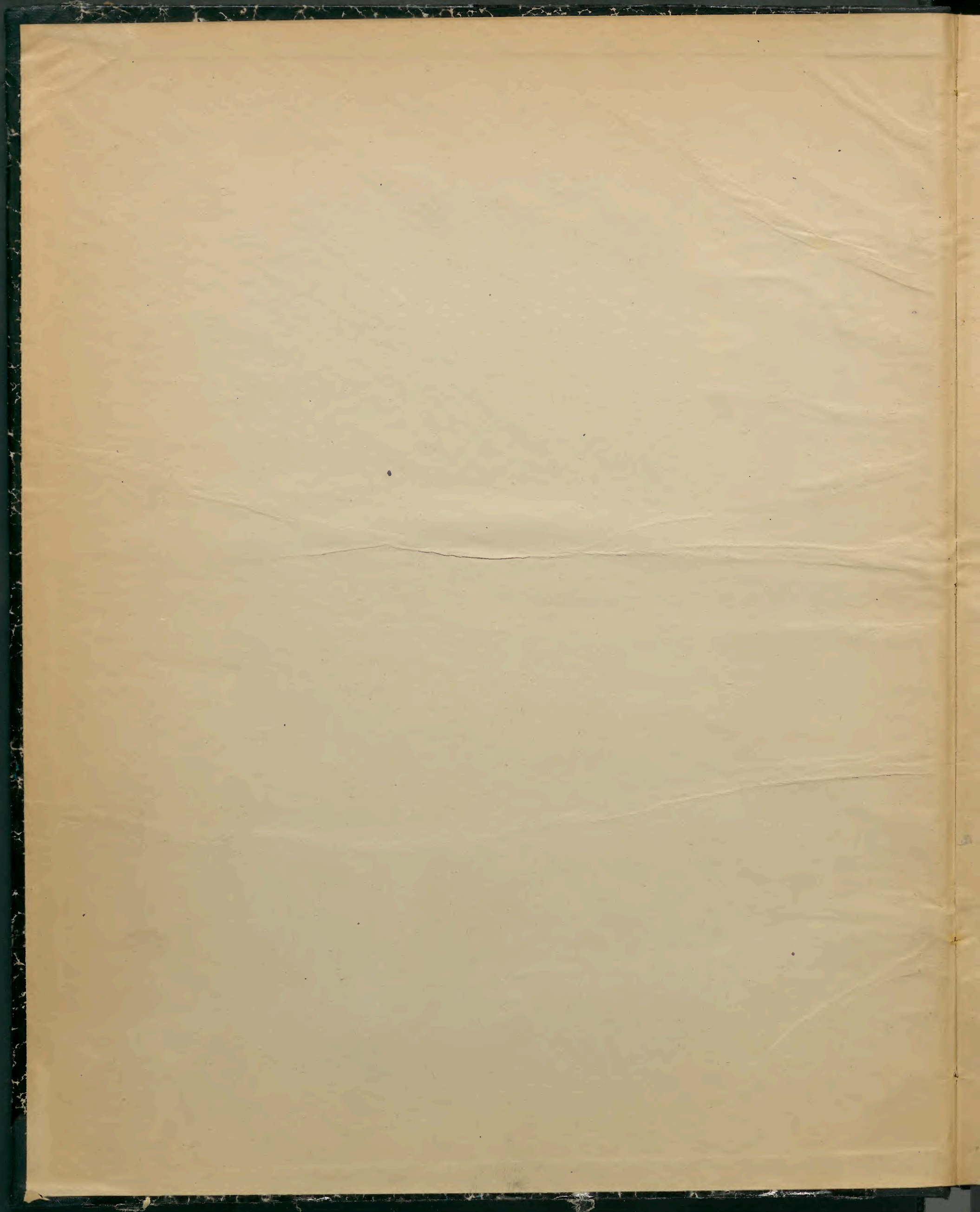
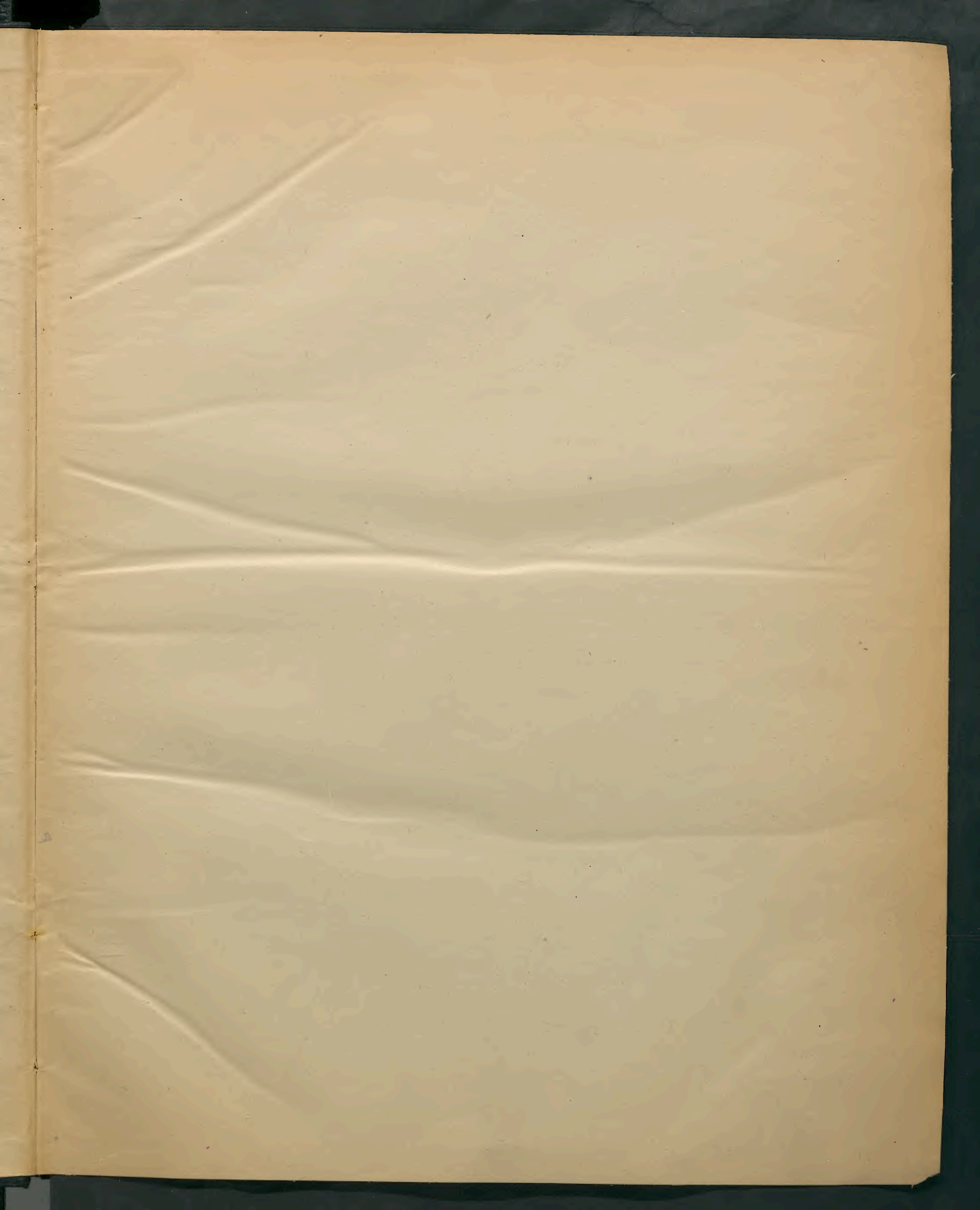
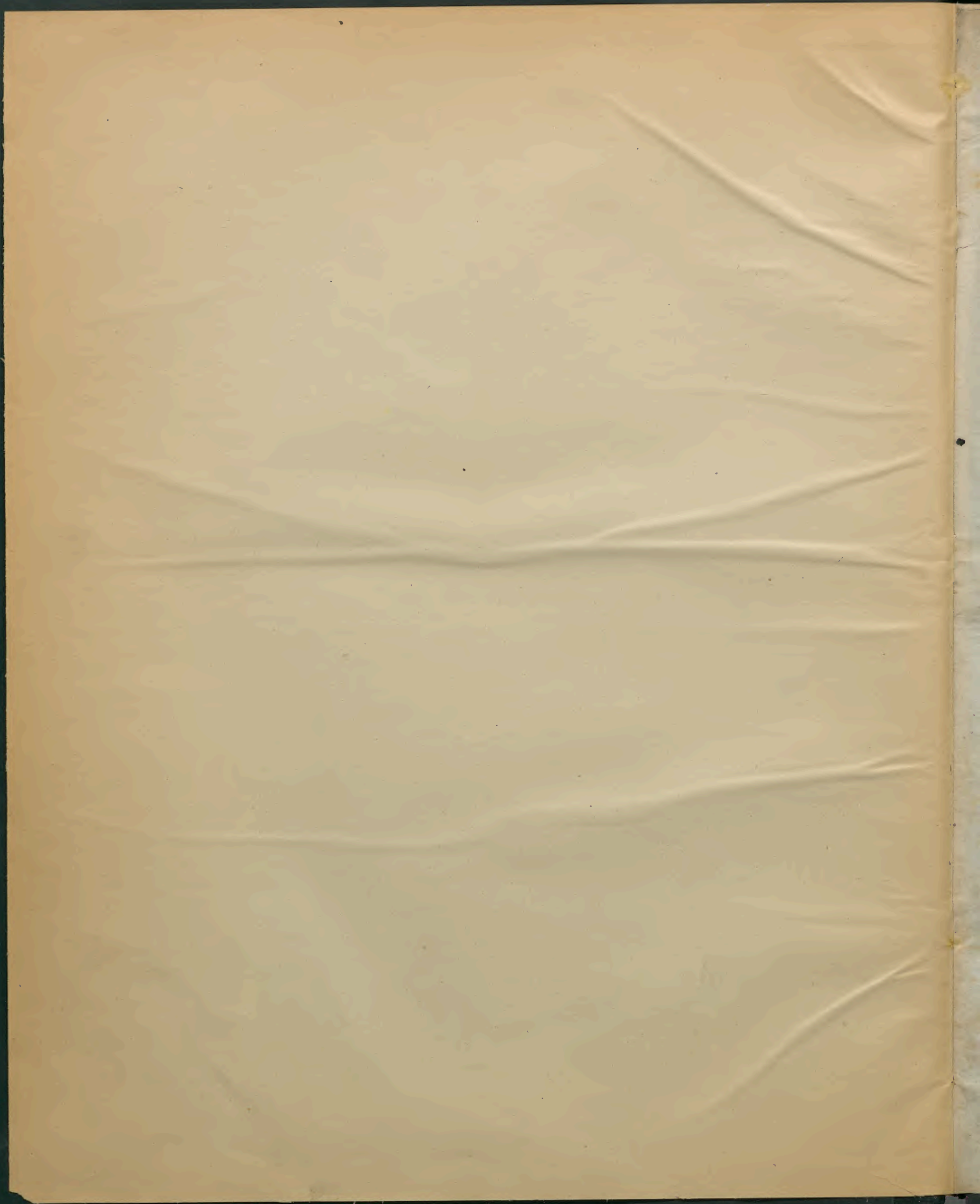

2316

5. X. 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Լրագրիս միջոցով որ և իցէ մասնաւոր յայտարարութիւն տպել տվողը պէտք է վճարէ ամէն 4 տառի համար 1 կոպէկ արծաթ :

Հրատարակում է ամէն շաբաթ օր, մի մի թերթ : Տարեկան բաժանորդագրութեան զինն է 7 ռուբլի :

ԺԲ. ՏԱՐԻ

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 11 1869 ԱՄԻ

№ 1.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Ամոյս մէկին առաւօտեան տասն և կէս ժամին Ներսիսեան ազգային հոգեւոր-դպրոցի մեծ. հոգաբարձուները և վարժապետները ու վերահայրուք, ժողոված դպրոցում, ուղեորեցան աշակերտաց հետ միասին դէպի առաջնորդարանը, ուր ներկայանալով բարձրատիճան առաջնորդին անդ-ւոյս շնորհաւորեցին Նորին Սրբազնութեան նոր տարին ցանկալով երկար կեանք և բարեբաւորի օրեր յօգուտ ազգի և եկեղեցւոյ: Աշակերտներից մէկը Նիկողայոս Լալայեանը կարգաց գրաբաւ լեզուով յարմարաւոր ճառ, *) որի մէջ իր և իր աշակերտակցաց կողմից նոր տարին շնորհաւորելից յետ յայտնում էր իրանց երախտագիտութեան զգացմունքը թէ դէպի բարձրատիճան առաջնորդը և թէ դէպի բոլոր հոգաբարձուները և ուսուցիչները: Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը յայտնեց շնորհակալութիւն ամէնքին և օրհնեց ու յետոյ դառնալով դէպի աշակերտները ասաց, որ նոքա բացի այն օրվան նոր տարին տօնելից, իբրև աշակերտների ունին և մի այլ տարեգլուխ,

այն է յունիսի մէկը, երբ կ'սկսվին նոցա հարցաքննութիւնները, և ահա այս տարեգլուխը նոքա պէտք է տօնեն առաւել փառաւորապէս, պարզեբես դուրս գալով հարցաքննութեանց մէջ, որով իսկապէս իրօք ցոյց տուած կ'լինեն իրանց երախտագիտութիւնը դէպի բարեբարները ու պարտքի ճանաչողութիւնը: Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը յայտնեց, որ ինքը մեծ յոյս ունի, և որ աշակերտները անտարակոյս այս յոյսը ի դերեւ չեն հասնիլ: Սրանից յետ աշակերտները երգեցին կարճ բայց յարմար ազգային մի երգ՝ զեղեցիկ ներգաշնակութեամբ ու ուսուցիչները, հոգաբարձուները և այլ ժողովուրդականք առնելով նորին սրբութեան աջը վերադարձան դպրոցը:

— Իւրաքանչիւր ամեայ հանդէսներից թիֆլիզում ամէնից նշանաւորներից մէկն էլ է ջրօրհնեաց հանդէսը, որնոր կատարվում է այս տեղ ամենայն փառահեղութեամբ: Միայն այս տարի եղանակը, որնոր անսովոր էր այդ օրը, որովհետև մինչև անգամ ծերունի մարդիկ չեն յիշում այդպիսի եղանակ ջրօրհնեաց օրը, արգելք եղաւ փոքրի շատէ հանդէսի արտաքին փառահեղութեանը, որովհետև այլ ևս չէին երևում ոչ եկեղեցու բակումը և ոչ էլ պատշգամբների վերայ գոյնզգոյն զգեստներով զարդա-

րած կանայք, աղջկերք և երեկայք, որոնք մեծ գեղեցկութիւն են տալիս տեսարանին: Եղանակի վատութիւնը ձեան առատութիւնն էր, որնոր ճրագայուցի դիշերը տասն ժամին սկսաւ գալ ու բոլոր դիշեր շարունակելից յետ և նոյն իսկ ջրօրհնեաց օրը մինչև երեկոյ չ'դադարեցաւ, այնպէս որ ծածկեց գետինը գրեթէ կէս արշին թանձրութեամբ, որ շատ հազիւ է պատահում. թիֆլիզում, ուր շատ տարիներ անցնում են գրեթէ առանց ձեան:

Ջրօրհնեաց հանդէսը կատարվեցաւ ինչպէս իւրաքանչիւր տարի: Բարձր Սրբազան առաջնորդը ինքը պատարագիչ էր, և պատարագը աւարտելից յետ բոլոր եկեղեցական դասի ուղեկցութեամբ սուրբ միւռնով, խաչվառներով. պատկերներով ուղեւորվեցաւ դէպի գետի ափը, ուր շինած էր ամպովանի տախտակամածի վերայ և ուր կատարեց ջրօրհնեաց կարգը ու կրկին շարականներ երգելով նոյն կարգով վերադարձաւ եկեղեցին ու օրհնելով ժողովուրդը արձակեց սրանց: Չնայելով եղանակի վատութեանը, ժողովուրդեան բազմութիւնը թէ հետեւակների և թէ ձիաւորների էլ շատ մեծ էր. այնպէս որ բոլոր կղզին, որի ափում կատարվեցաւ ջրօրհնեաց կարգը, գրեթէ լեցն էր բազմութեամբ: Չենք կաւոյլ լռել ու

*) Այս ճառը ուրիշ անգամ կ'աղորդենք մեր ընթերցողներին:

չյայտնել և այն, որ այն օրը հայ ազնուականաց ու աստիճանաւորների դասից շատ քիչերն էին ներկայ գտանվում: Կարծում ենք, որ տարուան մէջ մի անգամ կարելի էր փոքր ինչ ձեռն առնել և մնալ ու փոքր ինչ թրջվել նշանաւոր ազգային եկեղեցական հանդէսներից մէկն յարգելու համար. և չնընդհատել, որ եղանակի վատութիւնը կարող է հայի ջերմեւանդութեանը յաղթել իր եկեղեցական հանդէսների վերաբերութեամբ: Աններելի է մի փոքրիկ զոհաբերութիւնից փախչելը Հայի համար, որի պապերը ամէն բան զոհել են իրանց եկեղեցական սեպհականութեանց համար:

Պ. Ստեփանէն իր օրագրի գեղեցիկների համարի մէջ դժգոհութիւն է յայտնել մեր դրածի դէմ Հայկական Աշխարհի վերաբերութեամբ: Այն տեղ պ. Ստեփանէն ըստ իւր հին սովորութեան է վարվել սեպհականութեան մեզ կարծիք և յետոյ քննելով այս ըստ իւր քմաց, երեւի պ. Ստեփանէն չէ հասկացել մեր յօդուածը, որի զլսաւոր բովանդակութիւնը այն էր, որ մեր բոլոր օրագիրները և լրագիրները դադարում են համակրութիւն չգտնելով մեր հասարակութիւններից և երկու մնացածների (Մեղուի և Հայկական Աշխարհի) վերայ խօսելիս ասել էինք, թէ միջոց չունենալու պատճառով Հայկական աշխարհը զրեթէ կմախք է դառնալ: Այս մեր վերջին խօսքերը պ. Ստեփանէն ընդունել է Հայկական Աշխարհի միայն վերջին համարների վերաբերութեամբ, այն ինչ ամենաբաղձալիկ համարը (գեղեցիկները) մեր յօդուածը զրեթէ և ոչ անգամ դուրս էր եկած: Պ. Ստեփանէն կարծեւ, թէ ինչ որ իր համար դժուար է հաշուել, նոյնը է և ամենքի համար, զբոլմէ, որ մեզ իբրև խմբագրող աններելի էր սխալել, ու Հայկական Աշխարհի մի քանի ամսուան միտքին հրատարակված տետրակները ամսական համարներով ասել, թէ Հայկական Աշխարհը զրեթէ կմախք է դառնալ, ակնարկելով իբրև թէ վերջին կանոնաւորապէս ամսէ ամիս հրատարակված համարների վերայ: Այդ բնաւ մեր զլսողն էլ չէ անցել, չգիտենք թէ այդ եղանակով թիւնը մեր ո՞ր խօսքերիցն է հանում պ. Ստեփանէն. գուցէ երևակայել է մեր կողմից որ և իցէ խօսքեր, որոնք մոռացել ենք զրեթէ և

կամ գուշակել, թէ մենք այլապէս էլ կարող էինք հասկանալ իրն, քան ինչպէս արտայայտւեն այն մեր խօսքերը: Այդ երեւակայութեան աստարտէզն մենք իրան ենք թողնում, ցուելով միայն որ մի խմբագրող առանց ճշգուծեամբ հասկանալու կարգացածը, սրան քննութեան է ենթարկում իր կողմից կարծիքներ և մօեք աւելացնելով, որոնք յօդուածի մէջ բնաւ չեն բովանդակվում: Մենք եթէ զրեթէ ենք, թէ Հայկական Աշխարհը զրեթէ կմախք է դարձել, թող յայտնի լինի պ. Ստեփանէնին, որ աչքի առաջ ենք ունեցել նոյն խի այն տետրակները, որոնց խրաքանչիւրը մի քանի ամսուան հրատարակութիւնը բովանդակում է իր մէջ. և բնաւ այս կմախք դառնալը խմբագրատան համար մի թերութիւն չենք համարել, և չէինք էլ կարող համարել. ամէն օրագիրների և լրագիրների թէ դադարելու և թէ թերութեանց պատճառը մեր հայ հասարակութեանց անտարբերութիւնը առաւելապէս ճանաչելով մեր յօդուածի մէջ: Բացի սրանից, եթէ մենք ասել ենք թէ Հայկական Աշխարհը զրեթէ կմախք է դառնալ աչքի առաջ ենք ունեցել և նորա առաջվան տարիները, երբ նա համեմատաբար աւելի ընդարձակ էր և բաղձալիկ, քան վերջին տարին:

Թող պ. Ստեփանէն բարեհաճի հասկանալու, որ մի խմբագրողի համար աններելի է ոչ թէ «Հայկական Աշխարհի» անկանոնաւոր կերպով մի քանի ամսուանը միտքին հրատարակված տետրակների թերութեան ճշգուծեամբ չհամարելը (թէ և այս ևս տեղի չէ ունեցել ասելու), այլ ազգային հոգարարութեան անդամներից ոմանց աւելի նվիրված կողմը ուսումնարանին, և միտքներին յայտնի բան է պակաս նվիրված: Մեր թէ չէր կարող պ. Ստեփանէն իմանալ, որ նոյն խի այդ պատուաւոր տիպոգրատայանը նրանից դժկամակութեամբ կ'ընդունէր այդպիսի խօսքերը: Կարծեաց զանազանութիւնը որ և իցէ աւարկայի վերայ, թէ հոգարարութեան և թէ այլ ընկերութեան մէջ, չէ կարող ազգայնացութիւն լինել մի խմբագրողի համար թէ մէկը աւելի և միւսը պակաս նուիրված է գործին: Ահա այս աններելի է մի խմբագրողի համար:

Անցեալ 1868 թուականի 27-ին Նոր Նախիջևանում եղաւ թաղումն ի Տէր Հան-

դուցել Սաղաթէլի Կաթեան Կայքիւնից, որնոր քաղաքապետ իւր մի քանի ժամանակ: Սա իր մահուամբ սղի մէջ ընկրմից իր բաղձալիկ քաղաքակիցները, թողնելը ազգականներուն, որովհետեւ իր քաղաք բնաւ որութեամբ և այլ կատարելութիւններով ամենքին սիրելի և յարգելի էր դառնել:

Ահա այս տեղ հաղորդում ենք այն ծանուկից մէկը, որնոր ընթերցվեցաւ նորա թաղման հանդէսի ժամանակ:

ԳԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ՃԱՌ.

Ասացեալ ի շուք թաղման յԱստուածն հանգուցեալ պ. Սաղաթէլի Կաթեան Կայքիւնից մեծարդոյ քաղաքապետի նորոյն նախիջևանայ:

«Ընչու համար է բարեկամայն զերաշխարական հանդէսը այս ողբաձայն զանգակահարութիւնը և այս սրտաշարժ ժամերգութիւնը: Ընչու համար քաղաքականները և բարեկամները, որ երբեմն խաղիք և խնդրանք էին բոլորում քո շուքը այսօր ամենեքեան թախմաղէմ և արտառուպեղծ են նախում քո երեսին. բարձ մահը խից քեզ նոյա զրկից, քո կեանքը ինչպէս ծաղիկ թառամեցան նորանից խորշակած և կենացը արեալարձ ի մայր գնաց զէպի յախանալու անգալութիւնը. Այսուհետեւ կեանքի մէջ էլ չենք կարող քեզ տեսնել. այսուհետեւ քո բարեկամութիւնը էլ չենք կարող վայելել: Աստուած իմ, քո բարութիւնը միայն նախ համար կուցի զմարդն անպարտադրելի ոչնչութենից զէպի զոյութիւն, որ ծնանի, կենաց ծանրութեան տակ հեծի և մոռանի: Եթէ այդպէս է, ուրեմն ինչ տարբերութիւն կայ մեր և այն վայրի ծաղկան մէջ, որ տակաւին չբացուած թառամում է, մեր և այն վաղանցուկ աստղան մէջ, որ տակաւին մի չըջան հառած իւր ասանդղին վերայ յերկիր է կործանում, մեր և այն ջարդուիր շուք եղած նաւաշխարաց մէջ, որ ծաղիկ ալեայն խաղալիկ զէպի անկողն ովկիանն է գնում. միայն կենաց զառնութեան միտքը քամելու, միայն զանազան թշուառութեանց խաղալիկ լինելու, միայն աշխարհի վիշտը կրելու»:

Գեա. Նոր է ոտք կոխում խեղճ մարդն իւր կենաց առաւար աստարիկի առաջին քայլի մէջ, ու քանի սուր պարենք են լարում զէպի նրան ամենայն կողմից. քանի որոգայթք են դնում նորա շուքը. քանի կարծելի և անկարծելի պատահաբաց զէմէ մնում նորա մաքառել մի խոնարհ մրցանակ տանելու համար, քանի զրկանաց և անիրաւութեանց անմառնջ համբերել նախ իւր բարեկամաց երեսին, որոյ չըջանի մէջ նա յոյս տնէր վայելել կենաց զմայլմանքները: Տակաւին և աստանոր չեմ բերում այն անաւոր մարիկները, որք յանկարծուս կըկտլ խաւարեցնում են նորա կենաց զեղեղիկ միջոցն: Ահա Տեաքը, մեք որ այս-

որ սրտարկէ կանգնած ենք հանդուցելոյն դադար-
դին գէտ, ահա մեր կեանքը մի այսպիսի ողորմելի
դրութեան մէջ է: Հարցուցէք ամենքին, թող հաշ-
ուին նորա իրենց կեանքը, արտաթիւն թէ ու-
րախութիւն, յաջողութիւն թէ ձախարկութիւն այն
տեղ նոքա շատ տեսան: Ուրեմն ինչ է և ուր են
բովանդակում կենաց զխաւոր պայմանները: Այդ
միայն քննելով Տեառք կարող ենք քաջալերուել
աներկնչ գնալ գէտի աշխարհակալ մահաւան ըս-
պաւանակաց գէտ ու անդ համարձակ, ով մահ ուր
է քո յաղթութիւնը, ով դժուար ուր է քո խաղի-
ցը: Մահն, Տեառք, այն երկնային տիտիանքներից
մէկն է, որով խաղաղանում են կեանքի բոլոր խը-
ռովութիւնները, որով չափաւորում են մեր կրքերը,
որով մոռացվում են մեր վշտերը և որով առաքինի
մարդը պատկում է իւր յաղթութիւնը, որ նա կա-
տարել է իւր կենաց մրցակցող շարունակութեանց
մէջ: Ուրեմն մեծագոյն աղագականք և բարեկամք
հանդուցելոյն եթէ որ մահաւանը զգում էք ձեր
սրտի և հոգւոյ մէջ մի անխաճանց ցաւ մի դառն
վիշտ և կսկիծ: միթիւարեցարո՞ք միտ բերելով, որ
զովաւ միայն այն Աստուածային անդարձ վճիռն
է կատարուել, որով մարդն կենաց պատերազմնե-
րի մէջ մարտնչութեանց յետոյ երկնքն է գնում
իւր յաղթութեանց պատին ստանալու: և

Եւ այդ աստանաւոր ով Տէր, ևս որ նոյնպէս
շատ անգամ վայելել ևս Ձեր մարդասիրութեան
և բարեկամութեան արդասիրները, ևս ինչպէս կա-
րողանում ևս անդրայ և անդարձաւ: մնալ ձեր
ցուրտ դիակի մօտին, որ այսօր մի սրբազան մի
նախարհան և մի պաշտելի առարկայ է զարձել,
զրկել ևս հասարակ մեր ամենեկուն համար: Ե-
թէ քոյդ արտադրեաց զերդաստանի բաղդին
հաւաքանքները քո հոգին լսելու է, առաքինա-
ցեալ Տէր, յախտնականութեան մէջէն, որոյ ա-
վերի վերայ ահա կանգնած էք, եթէ նոյն վիշ-
տը և կսկիծն ձեզ հետ պէտք է գնան գէտի այն
յաւերթական չիրին ուր յախտնան ծածկուելու է
քո բաղմաշխատ մարմինը մեր ախար աչքերից,
թող նոյն հետ և իմն խառնուել լսելի լինին ձեզ
անդրէն: Բայց քեզ երանի առաքինացեալ հոգի,
որ կենացը պարտքերը ամենայն ճշգրտեամբ կա-
տարելով, այնպէս ազատեցար նորա կապանքնե-
րից գէտի երկնքը արձակ համարձակ պնդալու:
Թախ ուրեմն խաղաղութեամբ գէտի վեր ագնիւ:
հոգի քո արիական նահապետութեանց վարձն և
պատին ստանալու: իսկ մեք մի և նոյն ճանապարհ-
ի վերայ կանգնած կաղթենք ամենաբարի Աս-
տուծայն քեզ համար ապաստելով նոյն մահաւան,
որ մեզ անշուշտ պէտք է միաւորէ ձեզ հետ յա-
ւերթ կեանքում յախտնականութեան մէջ: և

Ն. Մ.

1868 ամի

Ի Նոր Նախիջևան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ
ԱՐԴԻՒՆՔ

Ինչպէս որ վեհափառ. կաթողիկոսը
Ս. Աթուռցոյ ուսումնական յանձնաժողովոյ
յանձնած էր Տիտական թեմական և վանական
Ազգային հոգեւոր դպրոցաց և վարժարանաց
կարեւոր և յարմար կարգադրութեանց կա-
նոններ յորինել, որ Ռուսաստանի իւրաքանչիւր
վիճակներէն ու հոգեւոր կառավարութիւն-
ներէն պատշաճ անդեկութիւններ ստանալէ
զինի, ահաւասիկ Տիտական դպրոցաց կա-
նոնները զծաղրած և աւարտած լինելով,
ստորև կ'հրատարակենք օրինակը:

Իսկ միւս երկու թեմական և վանական
վարժարանաց կանոններն ևս անշուշտ յու-
սալով՝ որ քիչ ժամանակէն կը վերջանան,
ամեն ևս մի զրքի մէջ ամփոփեալ պէտք
է տպուի հանդերձ այլ կարեւոր բարեկար-
գութեանց հրահանգներով:

Կ Ա Ն Ո Ն

ՅԱՂԱԳՍ ՄԵՍԽԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՅԱՅՆ
ՀԱՅՈՅ ՈՐ Ի ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ:

ԳՒՈՒԽ Ա

ՅՕԳ. 1.

Տիտական կամ սկզբնական կոչին այնո-
քիկ յեկեղեցական դպրոցաց որք դասնին
առ իւրաքանչիւր եկեղեցեալ:

ՅՕԳ. 2.

Նպատակ Տիտական դպրոցաց է կրթել
զամենայն հայազգի մանկունս ի սկզբնական
գիտութիւնս հայացի դպրութեան, յորոյ
յանկացողք կարեն մտնել ի թեմական
դպրոց:

ՅՕԳ. 3.

Ամենայն եկեղեցիք, որ ի քաղաքս և
ի գիւղօրէս, պարտին ունիլ ի սրահի իւ-
րեանց զմի Տիտական դպրոց:

ՅՕԳ. 4.

Տիտական դպրոցը պարտին լինիլ ի սր-
ահի իւրաքանչիւր եկեղեցեաց. իսկ եթէ
չկէ անդ յարմարաւոր տեղի, կարեն լինիլ
ի մերձաւոր վայրս առ եկեղեցեալ:

ՅՕԳ. 5.

Տիտական դպրոցը եկեղեցիին ընդ տես-
չութեամբ հոգեւոր իշխանութեան. ա):

ԳՒՈՒԽ Բ.

ՅԱՂԱԳՍ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԱՅ.

ՅՕԳ. 6.

Տիտական դպրոցը կառավարին ի ձեռն
հոգարարձուաց, որք ընտրին համահաճու-
թեամբ ժողովրդականաց և հաստատութեամբ
թեմական իշխանութեան:

ՅՕԳ. 7.

Իւրաքանչիւր Տիտական դպրոց պարտի
ունիլ զերիս հոգարարձուս, մին հոգեւորա-
կան երկուքն աշխարհական. յորոյ մինն
պարտի լինիլ երէցփոխան եկեղեցեաց իսկ
ի գիւղաքաղաքս և ի քաղաքս առ հասա-
րակ կարեւոր համարի ընտրել զհինգ հո-
գարարձուս:

ՅՕԳ. 8.

Աշխարհական հոգարարձութիւն ընտ-
րի առաւելութեամբ ձայնից ժողովրդակա-
նաց:

ՅՕԳ. 9.

Հոգարարձուք պարտին ա) խնամ տա-
նիլ բարեկարգութեան և պայծառութեան
դպրոցին բ), աշխատել ամեկուցանել զեկա-
մուտս նորա և հասու լինիլ ծախուց նորին:

ՅՕ.

Հոգարարձուք պարտին պահպանել ըզ-
թիւ կարգապահութեան ամեն յամիս. և
կարգապահ հոգարարձուն պարտաւոր է և-
րիցս անգամ գնել հասու լինիլ յառաջա-
գիմութեան վարժապետաց և ուսանողաց
դպրոցին:

ԳՒ. Գ.

ՅԱՂԱԳՍ ԵԿԱՄՏԻՅ ԴՊՐՈՅԱՅՆ

ՅՕԳ. 11.

Մուտք դպրոցաց համարին ա). սահ-

ա) Գիւղական դպրոցք առ հասարակ եկեղե-
ցին ընդ տեսչութեամբ հոգեւոր իշխանութեանց.
Իսկ Տիտական դպրոցք, որ ի բաղմամարդ հա-
յարհակ քաղաքս հոգարարձութեան թեմական
դպրոցաց և կամ կրկնադպրոց:

մանեալ տուրք ծնողաց աշակերտաց ք). նո-
ւիրատուութիւնը բարեպաշտ անձանց դ).
տոկոսիք եկեղեցական դրամադրոց կամ մասն
ինչ 'ի դրամադրոց անտի ըստ կարգադրու-
թեան թեմական Առաջնորդին և ըստ կան-
խազոյն դիտութեան վեհափառ կաթու-
ղեկոսի ամենայն Հայոց :

ՅՕԴ. 12.

Մուտք և ծախք դպրոցին գրին 'ի ժա-
պաւինեալ տուեալի որ տուեալ լինի 'ի հո-
գեոր իշխանութենէ, որում և հոգաբար-
ձուք յիւրաքանչիւր ամի պարտին առաջի
առնել զմուտ և զծախս դպրոցին :

ԴԼ. Դ.

ՅԱՂԱԳՍ ԴԱՍԱՏԱՆՑ ԵՒ ՈՒՍԱՆԵԼԻ ԱՌԱՐ-
ԿԱՅԻՑ ԾԵԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱՅ :

ՅՕԴ. 13.

Ծխական դպրոցին պարտի ունիլ զմի
դասատուն. իսկ եթէ ներեցեն նիւթական
միջոցը, յայնժամ կարելի է յաւելուլ և
զերկրորդ դասատուն :

ՅՕԴ. 14.

Որոշումն ժամուց դասատուութեանց
կախի գկամաց հոգաբարձուաց :

ՈՒՍԱՆԵԼԻ ԱՌԱՐԿԱՅՔ

ա. Սկզբնական ուսմունքը Գրիստոնէական
վարդապետութեան :

ա) Յայնպիսի հայաբնակ գիւղս, յորս սակա-
ւաթիւ են բնակիչք և անձնահաս ցտանին սակս
վարձելոյ դորինաւոր դասնաւոր, մարթ է չառանձն
դասատուութեամբ Հայոց ընթերցանութեան և
գրոց, աղօթից, սրբազան պատմութեան ևս և թա-
ւաբանութեան. ջայս պաշտօն պարտին կատա-
րել տեղական քահանայք կամ տիրացոյք : Եթէ
սոքա տեղակի իցեն այլոց ևս առարկայից թուա-
բանութեան կամ քերականութեան. ըստ պար-
տականութեանց իւրեանց որ առ աղջն կարեն
ուսուցանել ձրիաբար մինչ ցնշանակումն վասն
նոցա չափաւոր ուսման կամ ցտաննին իմն տնո-
րէնութիւն, ք. զվերջգրեալ առարկայս պարտին
ուսուցանել կատարելապէս յընթացս երկից կամ
չորից ամաց և վարժապետք քաղաքաց. յորս հայր
օտարազդի բարբառով վարեն և չգիտեն զմայրե-
նի լեզուն, պարտին առանձին խնամ առնել զու-
լատութեան ի հայ լեզու, զի աշակերտք ի մայր-
նէն իւրեանց ի թեմական դպրոցս մարթացին
առանց դժուարութեան ըմբռնել զուսանելի ա-
ռարկայս որ ի նոսա :

բ. Թարգմանութիւն Աւետարանի 'ի գը-
րոց լեզուէ յաշխարհիկ բարբառ :

գ. Ընթերցանութիւն և վայելագորու-
թիւն հայերէն :

դ. Առաջին մասն քերականութեան Հա-
յոց :

ե. Սրբազան պատմութիւն :

զ. Ընթերցանութիւն և վայելագորու-
թիւն Ռուսաց :

է. Առաջին մասն թուաբանութեան :

ԴԼ. Ե.

ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԱՅ

ՅԴ. 15.

Վարժապետք ընտրին 'ի ձեռք հոգա-
բարձուաց և հաստատին 'ի պաշտաման իւ-
րեանց 'ի հոգեւոր իշխանութենէ :

ՅԴ. 16.

Վարժապետք պարտին լինիլ ըստ բա-
ւականին ուսեալք և ուսումնասէրք, վկա-
յեալք 'ի փորձ աշխատասիրութեանց և
կամ վկայեալք օրինաւոր թղթովք թեմա-
կան դպրոցաց և կամ վիճակաւոր Առաջ-
նորդաց :

ՅԴ. 17.

Ի ծխական դպրոցս պարտին լինիլ վար-
ժապետք երկու. մին վասն կրօնազրիտութեան
Հայոց լեզուին և թուաբանութեան, իսկ
միւսն վասն Ռուսաց լեզուի :

ՅԴ. 18.

Ի բաբանչիւր վարժապետի նշանակի չա-
փաւոր ուսման, իսկ եթէ նիւթական միջոցք
դպրոցին ներեցեն. ըստ բարենկատողութեան
դպրոցաց մարթ է 'ի նշանակել ոչ միայն զեր-
րորդ վարժապետ, այլ յաւելուլ զուսման
առաջնոց վարժապետաց :

ՅԴ. 19.

Վարժապետքը պարտին աղղասիրական
եռանդեամբ և ժրջան աշխատութեամբ
յառաջ վարել զստանձնեալն նոցա զպաշտօն :

ԴԼ. Զ.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ

ՅԴ. 20.

Աշակերտք ծխական դպրոցաց պարտին

լինիլ երթեկողք և 'ի մասնել իւրեանց
'ի դպրոց ոչ աւելի 11 ամաց և ոչ պակաս
քան 7 ամս :

ՅԴ. 21.

Աշակերտք յամենայն օր մանաւանդ
կիրակէս և 'ի նշանաւոր տօնախմբութիւնս
պարտին գնալ յեկեղեցի և 'ի մանկական
տիոց անտի ուսանել զկարգ Աստուածապաշ-
տութեան :

ՅԴ. 22.

Ժրջան աշակերտք պարգևատրեցին
գրենօք, եթէ ներեցեն միջոցք դպրոցին, ըստ
նկատողութեան հոգաբարձուաց :

ՅԴ. 23.

Աշակերտք ամենայն ծխական դպրոցաց
առ հասարակ պարտին շարունակել զու-
սումնաւորութիւնս իւրեանց անխափան զա-
մենայն ժամանակս տարւոյ, առանց արձա-
կուրդի և յամառնային աւուրս : Նոքա ա-
զատ են 'ի դասուց 'ի կիրակէս և 'ի նշա-
նաւոր աւուրս եկեղեցական տօնախաւարու-
թեանց և եթ :

ՅՕՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՍԻՆՈՂԻ

18 սեպտեմբ.

Տիկսայ կոնսիստորիային հրամայուեցաւ
Սղնախի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ժողովրդեան
թոյլատրել ըստ յայտարարութեան երէց-
փոխան պ. Դաւթայ Յարութիւնեան՝ յիշեալ
եկեղեցւոյն գումարէն հազար ուրբէ ծախս
առնելով՝ զանգակատունը և եկեղեցւոյն
մօտի սենեակները նորոգել. ևս և աղղային
դպրոցը փայլեցնել տեղւոյն Հայ մակաւոյն
կրթութեան և լուսաւորութեան համար :

Ս Աթոռոյս մէջ առաւել օգտաւէտ
ծառայութեան համար բարեշնորհ Սերով-
բէ եպիսկոպոսն Արարատեան Երեւանայ փոխ
թեմակալութենէն փոխուելով. նորա տեղը
առ ժամանակեայ փոխ-թեմակալ կարգե-
ցաւ արժանապատիւ Մեսրոպ շնորհունակ
վարդապետն Սմբատեան :

Զ. հոկտեմբ.

Ըստ հրամանի վեհափ. կաթուղեկոսի
Նուխոյ դաւառի հասարակութեան բազ-

մաստորագիր խնդրոյ համաձայն արժ. Արիստակէս վարդապետն Գաթիկան կրկին Նուխոյ փոխանորդութեան պաշտօնին արժանացաւ :

11. »

Նուխոյ հոգեւոր կառավարութեան անդամ Վիմէօն Բ. Տ. Պողոսեանց անդամակցութեան պաշտօնէն արձակեցաւ :

Հոկտ. 20-ին արժանապատիւ Մկրտիչ Խրիմեան և Նրեմիա վարդապետք եպիսկոպոսութեան բարձր աստիճանին արժանացան, թէպէտ սեպտ. 15-ին եպիսկոպոսաց ձեռնադրութեան և 29-ին սրբալոյս իւղոյն Միւռօնի օրհնութեան առթիւներով դադարած յոգնած ինչպէս նաև անձնական տկարութեան ենթակայ եղած էր Վեհ. կաթողիկոսը, բայց ի պատիւ վիպականացն զորս գեր. Պատրիարքն Կ. Պօլսոյ տուած էր նոյնին արժանապատուութեանց, բարեհաճեցաւ չ'սպասեցնելով զանոնք աստ ի Ս. Եջմիածին, յետ պատկելոյ եպիսկոպոսական աստիճանով վերադարձուց իւրեանց պաշտօնատեղերը :

Համայն Ս. միաբանութեանս կողմանէ Արարատը մի քաղոր պարտք կրղզայ իւրը Հայ ազգիս իւր խորին շնորհակալութիւնը և ուրախութիւնը յայտնել աղբասէր Պ. Մկրտիչ Սանասարեանցին, որ գովելի իմն եւ ռանդուն և ազգասէր զգացմամբ բորբոքեալ ինչպէս ինն տեսակ նորաձև և վայելուչ գրկադրից բոլորագրից՝ նօտագրից գեղադրից են տառից ևս թուանշանից և կետանշանից մայրեր ընծայեց Մայր Ս. Աթուոյս օրհնականի, որը իւր բարենախանձ և ազգօգուտ խոստմանց երկխայրիքն պէտք է համարուին. նոյնպէս Արարատիս 14 տարեկան օրինակ բաժանորդ ստորագրուեցաւ. որոնցմէ 2-ը Կարնոյ վանայ Մշոյ Աղէքսանդրապօլսէ՝ Թէհրանայ և Գալիլէիէ ազգային դպրոցաց երկերկու օրինակ նուիրեց. զորս ըստ խնդրանոցն խմբագրութիւնը կուզարկէ միշտ :

(Արարատ)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Նուէր իւր ազգի սիրելի մտկաւոյն.

ՍՐԻՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒԴ

(Պատմութիւն դայթականների կեանքից հիւսիսային Ամերիկայում)

Գ. ԱՌԻՍ Ա.

Մէկ գեղեցիկ ամառվայ իրիկուն արեգակի վերջին ճառագայթները գունաւորում էին ծիրանի և ոսկեայ գունով ընի հանդարտ մակերևոյթը, որը հազիւ շարժում էր ակերի մօտ : Երբեմն էլ մեղմիկ հողմն վրդովում էր նորա հանգիստը. նա փայլում էր, արդարև նորա մակերևոյթը վրդովում էր միայն շուտ կրկին հարթանում էր ինչպէս հայելի : Եղանակն էր առք և ախորժ, տաքութիւնն անցնում էր, և նրան փոխարինում զարմանալի հովութիւն, որով և շարժվել էին սկսում տերեւները : Ափումը տեսնվում էին թանձր կանաչ անտառներ, միայն մէկ տեղում բաժանված անտառից երևում էին գեղեցիկ օպիտակ փաթիլի սնէր, որոնք պարզապէս զանազանութեամբ էին մոյզ կանաչից : Հէնց նոյն ավոււմը կար մէկ շենութիւն, որնոր բարձրագոյն և մեծագոյն էր միւսերից, և շրջապատած տնտեսական վերաբերութեամբ բարդաւաճեցրած և մրյակած մրգեղէնների ընդարձակ այգիով : Երևում էր, որ տան տէր մարդիկը աղքատ էին, այլ աշխատասէր և հոգացող : Արեգակն ճառագայթները երևում էին այն տան փայլուն և մաքուր լուսամտանների վերայ. որոնք ներսից էլ նմանապէս գեղեցիկ էին և յարմար ինչպէս գրսիցը : Այդ ծաղկափթիթ կալուածը պատկանում էր մէկ եօթանասուն տարեկան ծեր մարդոյ, որնոր գեռ առողջ և զուարթ էր : Նա իւր ամէն մատաղ և հասուն հասակը անցուցել էր անդադար գործունէութեամբ, և այժմ կարող էր հանգստանալ ծերութեան ժամանակ հանգիստ խոճմոսանքով, որ անցուցել է իւր դարը ոչ անանց մի օդտի :

Ծերի անունն էր Մարկ Բշտրեկեր : Նա գուրս էր եկել պաշտպանի վերայ երկնօյնեան զարմանալի օդը ծծելու, սիրով նստելու գէպի հանդարտ լիճը, գէպի հենուսարերը և գէպի անտառ : Գործերը վերջացել էին, հանգստութեան ժամերը հասել, զաշաղիցն էլ ջանասէր մշակները, բոլոր ընտանիքը հաւաքվեցան միասին անցուցանելու օրվայ մնացորդը, մեծ տան պատշաճ գումրի վերայ էլ գուրս էր եկել ծեր Մարկի որդին : Ավգուստինը, և իրա կինը վեց գեղեցիկ երեխայքովը, որոնք յարգելով իրանց պապին շրջապատել էին նրան : Նա փայլալույսից ամէնին, և հարցրեց թէ ինչ են արել նոքար, շատ են գործել, թէ ոչ, և նոյա ուրախ շատախօսութիւնը պարսպեցրեց ուրախացնելով ծերին էլ :

— Ինչպիսի գարմանալի երեկոյ է, ազադակեց տաներեք, տարեկան իւրան, որ կանգնած էր պապի մօտ, և ինչպիսի գեղեցիկ գրութիւն է, ես հաւատում եմ, որ աշխարհքումը չ'կայ այնպիսի գեղեցիկ երկիր, ինչպէս մերն է, ճշմարիտ չ'արդեօք իմ պապ :

Ծերը ժպտալով շփեց երեխայի շիկագոյն զլուխը, և ասաց : Եւրոպան մեծ է, և նրանում կան շատ գեղեցիկ տեղեր, բայց նա գեռ ևս մեծ մասը չէ աշխարհի : Ամերիկան նշանաւոր չէ և կենդանադրական կողմից ուրիշ աշխարհներից :

— Ամերիկան մենք ճանաչում ենք, ազադակեց իւրան, — նա մեր հայրենիքն է, մենք ծնվել ենք այս տեղ :

— Այո՛, էս տեղ չէ ծնվել իմ հայրը՝ Ձեր նախահայրը, որը վաղուց հանգչում է գերեզմանում :

— Ի՞նչու համար է եկել նա Ամերիկա, հարցրեց Մարկի միւս թոռն : — Ինչո՞ւ է թողել հայրենիքը, որ տեղ հենց ճշմարիտ լաւ է :

— Մենք ամէնքս էլ կ'երթանք, որտեղ մեզ ցոյց կ'տայ ճակատագիրը, իմ պապն էլ նմանապէս չ'մտածեց թողնել Գերմանիան, միայն հանգամանքը վճռեց ուրիշ կերպ : Նորա կեանքը կարող է օրինակ լինել այլոց համար : Նորանում կային շատ անսովոր և խրատական բաներ :

— Պատմիր մեզ քո հօր վերայ, սիրելի պապ, ազադակեցին բոլոր երեխայքը միասին խիստ մօտենալով գէպի ծերը :

Ծերը չ'մերժեց կատարելու թոռների գանկութիւնը, իմանալով, որ երեխայքը սովորում են աւելի խօսակցութենից կամ պատմութենից քան գրքից : Նա նստաւ աւելի յարմար երեխայքն էլ պատրաստվեցան լսելու ու շաղրութեամբ :

— Ութսուն տարի առաջ, սկսաւ նա, մէկ փոքրիկ գերմանական քաղաքում բնակվում էր հարուստ վաճառական մարդ Բշտրեկեր անունով, որին յարգում էին ոչ այնքան նորա հարստութեան պատճառով, որքան բա-

րութեան և պատրաստակամութեան համար ամենքին ծառայելու: Նա ապրում էր հանգարտօրէն և բախտաւորութեամբ իւր կնոջ իւր մէկ որդւոյ և երեք աղջկանց հետ: Որդու անունն էր Ավգուստին, ինչպէս ձեր հօրը, նա էր ազնիւ երեսայ: Գեռ երեսայ յութեան ժամանակը նա գերազանց էր իր փութաջանութեամբ և ուշադրութեամբ, մեծանալով ուրախացնում էր հօրը և զարմացնում ուսուցիչներուն իւր յառաջադիմութեամբը: Ամենեքեան գովում էին Ավգուստինի անսովոր հնարքները, և խորհուրդ էին տալիս հօրը, որ նրան վաճառական չընէ, այլ տայ նրան համալսարան, ուր նա կարող էր երևելի ուսեալ լինի: Յիրաւի հենց նրան շատ ցանկալի էր ուսումն, և նա ուրախացաւ, երբ յայտնեցին նրան, որ պէտք է սովորի գիտութիւն, և պէտք է առնեն նորա համար շատ գրեանք, ու խրկեն համալսարան:

Ավգուստինը ունէր առանձին սէր և ձգտումն դէպի բժշկականութիւնը, նորա հայրն էլ նմանապէս յարգում էր այդ արհեստը, որ փրկում է մարդկանց չարչարանքից: Մայրը կարծում էր, որ իւր որդին կ'լինի երևելի բժշիկ, որ ամենքն կ'դառնան դէպի նա օգնութեան համար, կ'օրհնեն, ինքն էլ կ'լինի կատարեալ բաղաւոր: Այս ամէն յոյսերը այն մատաղ մարդու, որ նստած էր դիրքը ձեռքին, պէտք է փոշի դառնային, որովհետև նրան սարսուռ էր ամեն նեխ ուրիշ վիճակ:

Ավգուստինը արդէն վերջացնում էր բժշկականութեան ընթացքը համալսարաններէ մէկի մէջ, ահա յանկարծ ստացաւ տրեւից լուր, որ արամեցրեց նրան: Սուրհանդակը բերաւ նորա փոքրիկ սենեակը մէկ սեկնքով ծրար... Նորա ձեռները դողացին, երբ բացեց կնիքը, աչքերը մթնացան արտասուքից: Մի քանի տող գրված էին նորա մօր ձեռքով:

«Ի՞մ որդի, գրել էր նա—արի, եկ շուտով, քո հայրը տնանկայաւ, նրան խաբեց բարեկամներից մէկը, որին յանձնել էր բոլոր կարողութիւնը: Նա չ'կարողացաւ տանել այդ հարուածին ու մեռաւ: Տէրը բարկացել է մեր վերայ, մենք ինչպէս տանենք այդ տաքաբախտութեանը:

Խեղճ Ավգուստինը չ'մտածեց երկար, և չ'մտանց իրան յուսահատութեան, նա հաւաքեց շուտով իր կայքը, և ուղևորեցաւ

դէպի տուն: Ինչպէս տրամալի էր ամէն բան այդ տան մէջ, որ թողել էր ուրախութեամբ: Քոյրերը եղբօրը առաջ դուրս եկան արտասուք թափելով: պառաւ մայրը միայն հառաչում էր, և չէր կարողանում ասել ոչ մի խօսք արտաբերութեան խռովութենիցը: Մատաղ սառստեմը գրկեց աղգահաններուն, և հօր վերայ մոտածելիս, որին նա շատ էր սիրում ու այլ ևս չէր տեսնում, չէր կարողանում զոյգել իր բարձր հեծկտանքը:

Միայն պարտ էր պարապել այնպիսի գործով, որ կանայք չէին կարող տեսնել: Տրամութենիցը մի փոքր ուշաբերված Ավգուստինը սկսաւ քննել հօր թղթերը և գրքերը, և համոզվեցաւ, որ բոլորը ոչնչացրած է: Բարեկամը, որին Մարգին Բշորեկերը յանձնել էր իւր ամէն կարողութիւնը, յայտնել էր աւաղակ, և թագնովել գիշերը մէկ անցյալ տեղում հաւաքելով իւր բոլոր փոշերը: Նրան երկար ժամանակ որոնել են, բայց նա այնպէս է անցյալացել, որ անկարելի է եղել գտնելու անդամ: Նորա հետքը: Նա եղել է այդ վաճառականի հին բարեկամը, որին շատ անգամ է յանձնել Մարտին Բշորեկերը մեծ դումարներ, որ գարձրել է ծրարութեամբ: Նրանն է եղել ծերի կարողութեան քիչ մասը, բայց բոլորն կամեցել է յափշտակել, ուստի սպասել էր, որ Բշորեկերը հաւատայ նորա պատուին, և տայ նրան իւր բոլոր զրամագլուխը մի ինչպիսի և իցէ հարկաւոր դործաւնութեան համար: Փոխանակ օգտի այդ աւաղակը թողել է այդ բարի և հաւատարիմ կարդկանց բոլոր կարողութիւնից մի աղքատիկ դումար: Մարտինի համար հարուած եղաւ ոչ այնքան կարողութեան կորուստը որքան միտքը, որ ինքն էլ չէր կարող վատասել նոր կարողութիւն և անհոգ առնել իւր ընտանիքը: Մերը հիւանդացաւ կարճ միջոցում ու մեռաւ, որովհետև էլ չ'կարողացաւ յուսալ մարդկանց վերայ:

Ավգուստինը յոյս ունէր, թէ այդ կորուստից ինչ և իցէ մնացած կ'լինի մի բան, որով նոցա դրութիւնը այնպէս անցոյս չի լինիլ, սակայն և այդ յոյսը 'ի զուր եղաւ: Քննելով գործը, նա տեսաւ որ մնում է միայն ինքն պաշտպան իւր մօրը և մատաղ քոյրերին. պէտք էր այնուհետև աշխատել մի կտոր հացի համար: Որքան որոնեց նա թղթերի մէջ, որքան վերաստուգեց հաշուոյ մատենաները, ոչ մի տեղ էլ չ'երևեցաւ մի

հետք, որ ծերը լինէր մի տեղ գրած որ և իցէ գումար: Նրան յաջողեցաւ միայն ժողովել մի փոքր բան հին պարտքերից: Բայց այդ գումարով ընտանիքը կարող էր կառավարվել ամենահարկաւոր անտեսութեանով միայն երկու տարի և ոչ աւելի: Իւր ուսման վերջաւորելոյ համար էլ հոգացողութիւն չ'եղաւ, ապա մայրը և քոյրերը պարտաւոր էին իմանալ վերջը, և թէպէտ այդ դառն էր Ավգուստինի համար, զերբ փութ էր ապագայ փայլուն ապարիզից, բայց նա առանց տրանջանաց հնազանդեցաւ իւր ճակատագրին: Նորա ծեր մայրն էլ տրամեցաւ նրանից աւելի:

—Ի՞մ խղճուկ զաւակ, կրկնեց նա, սրբե՛ ո վ արտասուքը.— Գու ի՞նչ կ'լինես: Ախ, ինչպէս դու ջանասիրութեամբ կարդում էիր ինչպէս քեզ գովում էին, և այդ ամէնը կը լինի արդէն կորցրած, ամէնը զուր էլաւ, էլ չես կարող վերջացնել ուսմանդ ընթացքը:

Միամիտ եղիւր մայրիկ, պատասխանեց մատաղ որդին, արտաքուստ հաստատութեամբ թէպէտ նորա սիրտը շատ սաստիկ բախում էր ցաւից.— ինչոր սովորել եմ, այն չեմ մոռանալ, կարելի է, որ երբ և իցէ կը հարկաւորի ինձ: Անարժան տարաբախտութիւնը կ'կազդուրէ ինձ, և կ'տայ ինձ կարողութիւն նոր ջանքի համար: Ես մատաղահաս եմ, բայց առողջ, մի՞թէ չեմ գտնել գործ, որով կարողանայիք կառավարվել ամէնքս էլ: Մենք չենք պահանջում աւելի, ես կամենում եմ այնքան, որ Գուր և քոյրերս չզգան պակասութիւն:

Ավգուստինի բարեմիտ խօսքերը միամտացրին մի փոքր ողորմելի մօրը: Նա յուսացաւ, որ շուտով իրանց գործը կ'կարգաւորվի, և զոհացաւ ջերմեռանդութեամբ որդուցը: Ավգուստինը զնայ հանգուցեալ հօր բարեկամների մօտ, և խնդրեց ամենքից իրա համար բարի խորհուրդ, թէ ինչ անէ, բայց ոչ ոք գտաւ նրան օգնական: Նա որոնեց ուսուցչի կամ կառավարողի տեղ, սակայն մատաղ էր տակաւին և անհմուտ, ուստի չ'կամեցան յանձնել նրան դեռ ևս պաշտօն, և խնդրեցին սպասել: Նա մի՞թէ կարող էր սպասել, երբ հարկաւորութիւնը բախում էր նորա դուռը: Վերջապէս գտաւ նա լմեծ ջանքով մէկ չնչին գործ: Նրան տալիս էին թղթեր պարզագրելու, և հատուցանում էին այնքան սակաւ, որ բնաւ բաւական չէր կառավարութեան համար, բայց

նա ուրախ էր դրանով :

Մի անգամ իրիկուն նստած էր սեղանի վերայ, և դիր էր գրում, վերջացնելով գիրը, խոնարհեցրեց զյու խը : Կիսայրեաց մոմի աղօթ լոյսը լուսաւորում էր երիտասարդի բազմահոգ դէմքի դժողորմ թիւնը, որը ընկնում էր զօրութեանից ստանալու համար աւելորդ կոպէս : Այն ինչ կ'սպասէր նրան ապագայում : Սակաւ դրամը, որ ժողովել էր, վերջացաւ, և նա չ'որոնեց ոչ մի հաստատապարտաւորութիւն, որ կարողանար անհոգ առնել իւր ընտանիքը : Գժուար է ողորմելին ընդ գանձի մի կտոր հաց, մանաւանդ երբ սպառնում է սովը : Այդ մոքերը շուտաւար ընդ Ավգուստինին : Նա վերկացաւ հանգարտօրէն, ոչ չ'զարթնային քնած մօրը, զնաց իւր հօր առանձնասնեակը, և նոր 'ի նորոյ սկսաւ որոշել առեւտրական մատենները, որ էլի կ'գտնէ ինչպիսի և իցէ մոռացած պարտք : Բայց 'ի զուր նա վեր 'ի վերոյ աւելց ճիշդ հաշիւները և համարները, ոչինչ կարողացաւ գտնել նրանցում և բարկութեամբ զբաւ մատենները պահարանի մէջ, որ էլ չ'երևին աւելի իրաւաբէն : Բայց մեծ մատենները չէին ստուգվել, ճշմարիտ որ խառնեց նրանց, Ավգուստինը անողոյց, ու լսելի եղաւ մետաղեայ արկղի ձայն, այդմտազահասի սիրտը սաստիկ հարկանվում էր : Նա զյեց մատեններ տախտակամածի վերայ, ձգեց ձեռը մինչև պահարանի պատը, շուտաւար այն տեղ մէկ մետաղեայ նիւթ, և շտապեց դուրս հանել նրան : Այդ էր փոքրիկ արկղ, բանալին էր իւր վերայ :

Յնդողական շարժողութեամբ բացեց արկղը, և նորա աչքերը յուսով որոնում էին նրանում գանձ, սակայն նա սխալվեց : Ոսկոյ տեղ արկղում կային թղթեր, մագաղաթ, և ուրիշ ոչինչ : Ավգուստինը դրաւ այդ ամէնը սեղանի վերայ, և սկսեց խօսել ծանր ժպտով :

— Միայն թղթեր են, ահա դրանով ես չեմ կարող կառավարել մօրս և քոյրերիս :

Նա կամեցաւ արդէն դէն գցել այդ թղթերը մէկ անկիւնում միասին արկղովը, սակայն հետաքրքրութիւնը չ'թող տուեց նրան : Նա տեսաւ, որ թղթերը գրված են Անդրեանի, և որովհետեւ զիտէր այդ լեզուն, ուստի կամեցաւ կարգաւ ինչոր գրված էր :

— Ինչպէս են պատահել այդ Անդրեանի թղթերը իմ հանգուցեալ հօրս, մտածեց նա, — ես չեմ լսել, որ նա երբ և իցէ գործ

ուեննար Անդրեանց հետ : Դա տեսնված չէ :

Նա որոշեց թղթերը, և սկսեց կարգաւ, սկզբում անտարբերաբար, բայց յետոյ ուշադրութեամբ, վերջացաւ ամենաստատիկ հետաքրքրութեամբ : Արիւնը շարժվեց դէպի նորա երեսը, աչքերը փայլեցին, նա դուռնայում էր մագաղաթին, երբ կիսայրեաց մոմը վերջանում էր, և կրակը ճառագայում անցնում :

— Ինչպիսի ներութիւն, աղաղակեց Ավգուստինը — հասց մինչև այն հետաքրքրական տեղը, որնոր կ'ուայ իմ ողորմելի մօրս կարօտութեանից ազատութեան յոյս, և մընացեալ չեմ կարող կարգաւ, որոնեմ տեսնեմ արդեօք կ'գտնուի խոհանոցում մէկ ինչպիսի և իցէ մում :

Նա զգուշութեամբ գնաց խոհանոցը, խորխորեց ձեռքով սեղանը, և տախտակամածը, բայց ոչ մի տեղ չ'կարողացաւ գտնել այն, ինչոր հարկաւոր էր իրան :

— Ուրեմն պէտք է մնայ մինչև առաւօտ, ասաց նա հոգոց հանելով, ընկնեմ քնելու :

Նա գնաց կրկին առանձնասնեակը, հաւաքեց այն միջին տեղում թղթերը, և դրաւ արկղի մէջ, ու բերաւ սնեակը : Երկար ժամանակ անցաւ, չ'կարաց նա քնելու մըտածելով իւր գիւտի վերայ, և երբ ննջեց, անսովոր երազները շփոթեցին նրան : Նա տեսաւ մէկ կախարդական կողմն անչափ անտառներով, որոց մէջ թափառում էին անսովոր անասուններ, թռչում էին զեղեցիկ թռչուններ ամենապայծառ ծաղկունքների վերայ : Նա գժուարութեամբ անցնում է այդ դադարի անտառիցը, որոց ճիւղերը հիւսւ ված մէկմէկու հետ բաղկացնում էին կանաչայ թաղ, որ հազիւ թէ թափանցում էին արեգական ճառագայթները : Վերջապէս նա դուրս եկաւ մէկ լայն դաշտ, որ ուռգվում էր մի վճիտ գետով, հեռու երեւում էին սարեր, բնութիւնը երևում էր վայրի, բայց կախարդական :

Շուտով Ավգուստինը սկսեց մտածել, որ այդ կենդանադրական տեղում թափառում են վայրենիք, ահարկու գազաններ, փայլուն աչքերով, սուր ժանիքներով, որք աներևելի կերպով կ'մօտենան իրան : Այդ մատաղ մարդոյ սիրտը հարկանվում էր սաստկապէս, բայց գազանները յանկարծ աներևութանում էին, ինքն յանկարծ երևեցաւ մէկ կախարդական այգւոյ մէջ, որը լեքն էր ծաղկունքներով, վճիտ գետով և լուսաւոր

ված արեգական պայծառ ճառագայթներով : Ափումը աւազել մէջ փայլում էին թանկագին քարեր, զեղեցիկ թիթեռները թռչում էին մէկ ծաղկից միւս ծաղկի վերայ, զեղեցիկ թռչնակները սրնթաց երևում էին զեղեցիկ փետուրներով : Ավգուստինը փորձեց բռնելու մէկ թռչուն, ուստի ձեռը ձգեց դէպի ծաղիկը, որի վերայ նստած էր նա, բայց հենց այդ րոպէին զարթեցաւ : Ամենին լոյս էր, և արեգակը լուսաւորել էր նորա սնեակը պայծառ ճառագայթներով :

— Դա ի՞նչ անսովոր երազ էր, ասաց նա շփեղով իւր աչքերը, և ինչեց էր այս : Ախ, այդ դա երևկայ թղթերն են, ուրեմն հարկաւոր է մինչև վերջ կարգաւ նրանց :

Նա շուտով հանգնեցաւ, և վեր առաւ երկաթեայ արկղը, ու շարունակեց կարգաւ ուշադրութեամբ թղթերը, վերջացնելով վերջի թերթը, մտածեց նա, և յետոյ ասաց ինքն ինքեան :

— Դա կարելի է թանկագին զիւտ լինի, եթէ ես խոհանութեամբ շահվիմ դրանից, կերթամ խորհուրդ կանեմ մօրս հետ :

Թագցնելով զգուշութեամբ թղթերը, գնաց մօր մօտ, որնոր արդէն պարապում էր տնտեսութեամբ և ասաց .

Լսելէք մայր իմ, որ իմ հայրս եղբայր է ունեցել :

— Ինչպէս չէ, նրան կոչում էին Գիտրեխ, նա մատաղ հասակումը հեռացել է ազգականներից : Քո հանգուցեալ հայրը շատ անգամ է պատմել մեզ նորա համար : Նա մի անմահ էր խալէր անկախ և արժանաւոր բնութեամբ : Նա գնացել է Ամերիկա, մտել է այն տեղ գինուորական ծառայութիւն, նա երևել է եղել պատերազմի մէջ Ամերիկայի անկախութեան համար, և եղել է գործավար օժիցերների մէջ : Նա այլ ևս չէ վերադարձել իւր հայրենիքը, այլ մեռել է օտարութեան մէջ : Տասն տարի առաջ բերին մեզ համար մէկ երկաթեայ արկղ, մէջը լին թղթերով, որոնք սուած է եղել Գիտրեխից : Հայրդ զրել է նրան չ'գիտեմ մէկ տեղ և յիրաւի մոռացել եմ :

— Ես գտել եմ երեկ այդ արկղը, մայր իմ, գնեցելով թղթերը նոցա մէջ գտել եմ մեր հօր եղբօր Գիտրեխի օրագիրը : Նորա վնասը ամենին տխուր չէ եղել : Նա եղել է երևելի օժիցեր, և ստացել է պարգևներ իւր ծառայութեան համար : Թղթերի միջում կայ վկայագիր մագաղաթի վերայ

Անգղիկներէն գրած : Ամերիկայում Անգղիա-
ցւոց նահանգի գութերնատորը շնորհել է
կապիտան Ղաթիկի Բշորեկերին յորդուոց
յորդի մէկ երկիր, որ բաւական տեղ է : Այն
տեղ է և այդ կալուածի ցուցակաթուղթը,
որ կարող է հաւասարվել Գերմանացւոց
ընտիր դքսի երկրին : Այդ երկիրը այժմ
պատկանում է մեզ, մայր իմ, որովհետեւ
մենք ժառանգ ենք մեր հօրեղբոր, որը մա-
հից առաջ զրկէ օրինաւոր կտակ : Դա
մեծ բախտաւ որով թիւն է մեզ համար, մենք
տիրապետող կ'ընենք մեծագիր կայքի :

Պատաւ մայրը շարժեց զուխը : — Եթէ այդ
թղթերը ճշմարտապէս կարողանային բերել
մեզ համար օգուտ, ապա մայրը քո հայ-
րը չէր դնէ զոյնը զրանց, դու զուր կ'իս-
բեւ քեզ յուսով սիրելի Ավդուսին :

— Ինչու չ'յուսանք, աղաղակեց վառված
Ավդուսինը, — ես հասկանում եմ, որ հան-
դուցեալ հայրս չէ հասկացել թէ ինչպիսի
մի օգուտ է այդ ժառանգութիւնը, ապա
թէ ոչ նա պէտք է դնէ զոյնը էր ամենը և
զնար Ամերիկա, ու այն տեղ հոգս անէր :
Բայց ճշմարտութեամբ յայտնի է, և ոչ ոք կա-
րող է վեր առնել մեզից մեր հօր եղբոր
ժառանգութիւնը : Մեր հայրը պարապված
է եղել իր դործերով, բայց ես չեմ կարո-
ղանում զոյնը պարապմունք, որ կարողա-
նամ կերակրել Ձեզ և քոյրերիս : Ես չը-
պէտք է արհամարեմ ոչ մի բան, որ լաւա-
նայ Ձեր դրութիւնը : Այս տեղ մենք հա-
ղել թէ : ունենում ենք մի կտոր հաց, իսկ
այն տեղ կ'ընենք տիրապետող գեղեցիկ
պաղատու երկրի, որնոր կ'ընեն մեր նոր հայ-
րենիքը, և դու կանցնուցանես պառաւութիւնդ
բաւականութեամբ և բախտաւորութեամբ :
Ես շատ ցանկանում եմ այդ վիճակը քեզ
համար ձեռք բերել :

— Դու սիրելի որդի ես, նկատեց շարժված
մայրը զրկելով որդուն : — Եւ արդէն բախ-
տաւոր եմ զբանով, որ ունիմ այդպիսի
ազնիւ որդի : Բայց ես կարծում եմ ըստ պե-
նայնի որ քո յոյսը զուր է : Մտածիր, թէ
որքան երկիրներ, որքան արգելքներ պէտք
է յաղթահարել, որ կատարվի քո դիտա-
ւորութիւնը : Դու դեռ մատաղահաս ես,
ինչպէս ես կարող մենակ զնալ այդպիսի
հեռու տեղ, վայրենաց մօտ : Եթէ դու
երկիր էլ ստանաս, որ թողել է քո հօր եղ-
բայրը, կ'անան, որ անապատ է դարձել, որ
որ հարկաւոր է գործել, բայց մենք չունենք

հնարք կամ միջոց, այնքան փող, որով
դու պէտք է զնա հասնես այն տեղ :

— Բայց այս տեղ իմ ապագաս ինչ
պէտք է լինի : Ես չեմ աւարտել իմ ուսման
ընթացքը. միայն կարող եմ խղճալի պար-
զագրող լինել, որ հաղել թէ տալիս է մեզ
մի կտոր հաց : Ո՛չ, մի արգելք ինձ, չպէտք
է կորցնեմ, և ինչու համար չփորձեմ : Ինձ
համար կ'ընեն ծանր միայն Ձեզ թողնելը,
բայց անջատվիս երկար ժամանակ չի լինի,
և մենք կրկին կ'միանանք :

— Ուրեմն հնարք և միջոց է հարկաւոր,
մենք որ տեղից զոյննք զրան, սիրելի Ավ-
դուսին, ահա այդ մօտ ճանապարհ չէ,
դու ինչով կերթաս այն տեղ, ես և քո
քոյրերը ինչով պէտք է ապրենք : Ո՛չ, դու
մտածում ես անկարելի բան :

— Ես կարգի կ'գցեմ ամէնը, ահա մեզ
մնացել է այս տունը, սրան կ'ծախենք : Այդ
գումարը բաւական է, որ դուք ապրիք եր-
կու կամ երեք տարի, իմ ճանապարհի ծախ-
քի համար քիչ է հարկաւոր : Նիւեօքսբու-
մը ես կ'ընեմ հարուստ : Ես տակաւին չեմ
ասել քեզ, որ հօրեղբորս թղթերի միջոց
էլի կայ մէկ թանկագին վկայագիր : Այդ վե-
կայական է, որ մեր հօրեղբայր Ղաթիկը
դրել է այնտեղի բանկում երկու հազար դո-
լար և կտակել է նմանապէս հանգուցեալ
հօրս : Դու տեսնում ես մայրիկ այդ ներկայ
հարստութիւնը, որով մենք երկար ժամա-
նակ կ'կառավարվենք : Ո՛չ թէ միայն ճանա-
պարհորդութիւնը կ'ընեն հատուցված, այլ և
կարող ենք կարգաւորել բոլորը մեր երկրումը :
Յիրաւի, մայր իմ, այդ արկղը մեր ազա-
տութիւնն է, և մենք չպէտք է զրան ար-
համարենք : Ես կ'կատարեմ ամէնը, ինչ որ
մտածել եմ մեր ապագայ կառավարութեան
համար :

— Մտածիր իմ որդի, ինչպիսի երկար և
երկիւղալի ճանապարհորդութիւն է կանգնած
առաջդ : Ես մէկ բոպէ հանդիստ չեմ լի-
նելու, իմանալով, որ կարող է պատահել
նաւակոծութիւն, փոթորիկ, որ իմ որդիս
արդեօք կ'ընկղմվի . . .

— Ուրեմն ամենեքեան, որոնք ուղեոր-
վում են դէպի Ամերիկա, ընկղմում են : Մի-
ամիտ կոյ, մայր իմ, և յուսացիր, ամէնը կը
ուղղուի դէպի լաւ :

Այդ մատաղահասի միամտութիւնը և
հաստատութիւնը մի փոքր հանգստացրին
մօրը : Ես վառված զրկեց որդուն, և ապա

արտասուքով :

— Այո, բախտաւորութիւնը չէ թողնի,
այդպիսի ազնիւ և գովանի որդուս : Կնա, իմ
որդի, ես հանգիստ կ'սպասեմ քո դարձին :

Նոր կարողութիւնով սկսաւ մատաղա-
հաս մարդը մտածել իւր դիտաւորութեան
վերայ, և կարգի գցել ճանապարհորդու-
թիւնը դէպի Ամերիկա : Ամենից առաջ հո-
գաց ապահովելու մօր և քոյրերի վիճակը
իրա բացակայութեան ժամանակ : Կրա հա-
մար աւելի չէր մտածում. բայց երիտասար-
դական անհմտութեամբ երեւակայում էր,
թէ իւր ձեռնարկութիւնը յաջողապէս առաջ
կերթայ, որ նա չի պատահել ոչ մի արգե-
լանաց, որովհետեւ իր կողմումն են ճշմարտու-
թիւնը և անբաւական իրաւունքը :

Այդ միամտութիւնը մարդկանց մէջ
պաշտպանել է իրան : Ամենից առաջ, նա
յայտնեց որ ծախում էր իր հայրական տու-
նը և բախտեցը գտաւ շուտով առնող, որը
աւելի զին տուեց. որով աւելացաւ Բշորե-
կերի այրի կնոջ յոյսը : Այս սկիզբը ուրա-
խացրեց ամէնքին. մայրը և քոյրերը սկսան
զարդարել Ավդուսինին ուղեորութեան հա-
մար : Ծանր էր նրան համար թողնել ազ-
գականներուն, հայրենիքը, բայց նրան կազ-
դուրեց միտքը. թէ շուտով կարող կ'ընեն
ինքը ապահովելու մօրը և քոյրերին. այս-
պէս ուղեորվում է նա բարեմաղթութեամբ
և արտասուքով :

(Կը շարունակվի)

ՕՐԱՅՈՅՅ

1869 ՍՄԻ

Փոքրագիր, տպուած Թիֆլի-
զում Հ. Էնփիաճեանցի տպարա-
նում, վաճառուում է Աւետիք Էն-
փիաճեանցի գրատանը : Գինն է 20
կոպ. արծ. իսկ գումարով գնողներին
խոստացվում է զիջողութիւն ըստ օ-
րինակի առաջին տարիների :

Հրատարակիչ Հ. ԷՆՖԻԱՃԵԱՆՅ

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՕՆԵԱՆՅ.

Ի Տպարանի Հ. Էնփիաճեանցի ընկ.

Ի տան. Ձիթախանց.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУЮ 11 ЯНВАРЯ 1869 Г.
ТИФЛИСЬ.